

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-87>

УДК 330.131.7

РОМАНЮК Олександр

Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України

<https://orcid.org/0009-0001-3353-6288>romaniukoleksandr595@gmail.com

ЛУНКІН Валерій

Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України

<https://orcid.org/0009-0002-4626-8558>Lunkinvalerii1@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ В АГРОПРОМИСЛОВОСТІ: КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Нестійкий розвиток аграрної сфери економіки, низький рівень технічної оснащеності господарств, технологічна відсталість більшості підприємств та низка інших факторів нині стримують інноваційний розвиток аграрного виробництва, що безумовно позначається на конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції. У цих умовах першочерговим завданням є обґрунтований вибір пріоритетних напрямів інноваційного розвитку сільського господарства. Для сільського господарства як системи, що має свою специфіку, що виявляється у безпосередній залежності від природно-кліматичних умов, сезонності та характеристик технологічного процесу, особливої актуальності набувають питання пошуку джерел залучення інвестицій, використання інвестиційних ресурсів для пошуків інноваційної активності в сільськогосподарських організаціях, що сприятиме відновленню відтворювального процесу у сільському господарстві. Зазначено, що вирішення цих проблем можливе за умови необхідної відповідності інвестицій інноваціям, тісної взаємодії інвестиційних та інноваційних процесів у сільському господарстві. Однак реалізація таких проєктів пов'язана з низкою ризиків, що потребують ретельного аналізу і управління. Ефективна діяльність організацій у довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів розвитку та підвищення конкурентоспроможності значною мірою визначаються рівнем їх інноваційної активності та діапазоном інвестиційної діяльності. Інновації створюють не тільки нові можливості для прискореного зростання аграрного сектора економіки, а й нові загрози та ризики для аграрних підприємств. Формуються інші способи досягнення успіху, жорсткішим стає конкурентне середовище, потрібна висока гнучкість у прийнятті рішень. Необхідність інноваційного розвитку підприємств АПК обумовлена не лише новими можливостями, що відкриваються перед підприємствами галузі, а й необхідністю подолання внутрішніх та зовнішніх ризиків та викликів, що ускладнюють функціонування підприємств. Суб'єкти господарювання повинні використовувати внутрішні резерви, активізувати інноваційну діяльність, розглядати інноваційний розвиток як основну стратегічну мету розвитку підприємства. Пошук інноваційних ідей повинен мати постійний характер, новаторські інвестиційні проєкти повинні розглядатися як можливість завоювання міцнішої ринкової позиції.

Ключові слова: інновації, інвестиції, розвиток, ризик, ресурси, технології.

ROMANIUK Oleksandr, LUNKIN Valerii

Livestock Farming Institute of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

IMPLEMENTATION OF INNOVATION AND INVESTMENT PROJECTS IN AGRICULTURAL INDUSTRY: COMPETITIVE ADVANTAGES AND RISKS

Unsustainable development of the agrarian sector of the economy, low level of technical equipment of farms, technological backwardness of most enterprises, and several other factors currently restrain the innovative development of agricultural production, which affects the competitiveness of domestic agricultural products. Under these conditions, the primary task is a well-founded choice of priority directions for the innovative development of agriculture. For agriculture as a system that has its specificity, which is manifested in direct dependence on natural and climatic conditions, seasonality, and characteristics of the technological process, the issue of finding sources of investment attraction, the use of investment resources to revive innovative activity in agricultural organizations, which will contribute to the restoration of the reproductive process in agriculture. It is noted that the solution to these problems is possible under the condition of necessary compliance with investments and innovations and the close interaction of investment and innovation processes in agriculture. However, implementing such projects is associated with several risks that require careful analysis and management. The effective long-term activity of organizations, ensuring high development rates and increasing competitiveness, is primarily determined by the level of their innovative activity and the range of investment activities. Innovations create new opportunities for accelerated growth of the agricultural sector of the economy, as well as new threats and risks for agricultural enterprises. Other ways of achieving success are being formed, the competitive environment is becoming more arduous, and high flexibility in decision-making is required. The need for innovative development of agro-industrial complex enterprises is due not only to new opportunities that open up to the enterprises of the industry but also to the need to overcome internal and external risks and challenges that complicate the functioning of enterprises. Business entities should use internal reserves, intensify innovative activities, and consider innovative development as the primary strategic goal of enterprise development. The search for innovative ideas should be permanent, and innovative investment projects should be considered an opportunity to gain a stronger market position.

Key words: innovation, investment, development, risk, resources, technologies.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Питання розвитку сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки країни завжди залишаються серед важливих пріоритетів державної політики. Останнім часом в аграрній сфері нашої країни

активно впроваджуються інноваційні технології, здійснюються інвестиційні проекти. Однією з умов сталого розвитку галузей економіки є активізація інвестиційної діяльності, спрямованої на залучення фінансових та матеріальних ресурсів, а також їх використання у економічному розвитку. Дослідження демонструють ефективність інвестиційних вкладень при впровадженні технологічних новацій у сільськогосподарських галузях у процесі розробки та реалізації інноваційно-інвестиційних проектів підприємств

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Незважаючи на значимість «інвестиційної привабливості» при формуванні інвестиційних ресурсів та стимулюванні інвестиційної активності в сільськогосподарському секторі, сучасні підходи не дають цієї економічної категорії точного визначення, яке б повністю відображало її багатоаспектний характер і задовольняло як теоретичні, так і практичні потреби.

Багато наукових праць авторів присвячені дослідженням впровадження інновацій та модернізації аграрних технологій, зокрема вивченню впливу інвестицій на збільшення продуктивності праці та зниження витрат, використання автоматизації та цифрових рішень при оптимізації процесів, мінімізації втрат та підвищення якості продукції: Долінський Л.Б., Рибачок О.С., Стащук О., Деркач О., Лозовик В., Жовнірчик Я.Ф., Гусев В.О.

Реалізація інноваційно-інвестиційних проектів супроводжується ризиками, пов'язаними з нестабільністю фінансування, технологічними невизначеностями та змінами у регуляторному середовищі. Тому дослідження механізмів управління цими ризиками та виявлення потенційних вигод від впровадження інновацій є надзвичайно важливими.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті – аналіз впливу ризиків на інноваційні та інвестиційні рішення та на підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Агроректор – не лише центральна ланка АПК, а й драйвер національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку країни, виробництво вихідної сировини для переробних підприємств, а також збільшення позитивного салдо платіжного балансу шляхом розширення обсягів продажу на зовнішніх ринках. Інвестиції в сільське господарство мають сприяти підвищенню стійкості методів ведення сільського господарства, включаючи збереження ґрунту та води, покращення системи зрошення, підвищення ефективності використання води та збереження біорізноманіття, а також сприяти генетичному покращенню в сільському господарстві. Через ряд факторів, що включають зміну клімату, збільшення тиску на природні ресурси, недостатні інвестиції у сільське господарство та недостатнє впровадження технологій, підтримувати темпи зростання виробництва стає важче, ніж у минулому. Тільки інновації та швидкий технологічний розвиток відкривають перспективу для задоволення потреб у продуктах харчування на сталій основі.

На рис. 1 представлено діаграму капітальних інвестицій у сільське господарство, мисливство та надання супутніх послуг в Україні за період 2012–2022 рр. Аналіз цієї діаграми дозволяє зробити висновок про загальну тенденцію до збільшення обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство України впродовж досліджуваного періоду. Однак, слід зазначити, що попри загальне зростання, в 2013 і 2014 рр. спостерігалось скорочення обсягів інвестицій, а також падіння у 2019, 2020 і 2022 рр.

Значне зростання інвестицій у 2016, 2017 і 2018 рр. в національній валюті було менш помітним при перерахунку на долари США. У доларовому еквіваленті інвестиції 2017 р. перевищували рівень 2012 р. лише на 2,2%. Динаміка інвестицій мала чіткий зв'язок із політичною ситуацією в країні. Зниження інвестицій у 2019 і 2020 рр. можна пояснити занепокоєннями інвесторів через невизначеність, пов'язану із запровадженням ринку землі. У 2022 р. обсяги інвестицій скоротилися на 27% через військову агресію російської федерації проти України.

Інноваційним розвитком аграрних підприємств вважається послідовна низка подій, починаючи від нової ідеї до її реалізації в конкретній агропромисловій продукції або технології і подальше поширення нововведень для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу і посилення його конкурентоспроможності [7].

Інноваційні проекти є ризикованішими порівняно з традиційними, оскільки відсутній досвід їх реалізації. При реалізації традиційних проектів відомі всі основні ризики, зрозумілі наслідки їх виникнення, досвід їх мінімізації. І хоча невизначеність зовнішнього середовища сприяє виникненню нових ризиків, їх масштаб та заходи запобігання досить прогнозовані.

Перші дослідження щодо вивчення привабливості інвестицій підприємств були проведені на основі концепцій маржиналізму Т. Мальтуса та Й. фон Тюнена. Зокрема, Дж.Б. Кларк [8], пояснюючи «закон спаду продуктивності праці та капіталу», зазначав, що збільшення інвестицій при незмінних інших виробничих факторах знижує їх ефективність у порівнянні з попередніми вкладеннями. Відповідно до цього підходу, нові виробництва та проекти спочатку більш привабливі з погляду інвестицій, ніж діючі.

У роботах І. Фішера теорія вивчення процесу інвестування набула зовсім іншої спрямованості. Він розглядав інвестиції як обмін благами, які можуть бути спожиті в теперішньому (поточні блага), на майбутні блага, запроваджуючи поняття нинішньої та майбутньої вартості інвестованого капіталу. Стимулом для здійснення інвестиційної діяльності є висока норма доходу понад витрати, яка має перевищувати ставку відсотка, тобто рентабельність інвестицій має бути вище від середньої відсоткової ставки банківського відсотка [9].

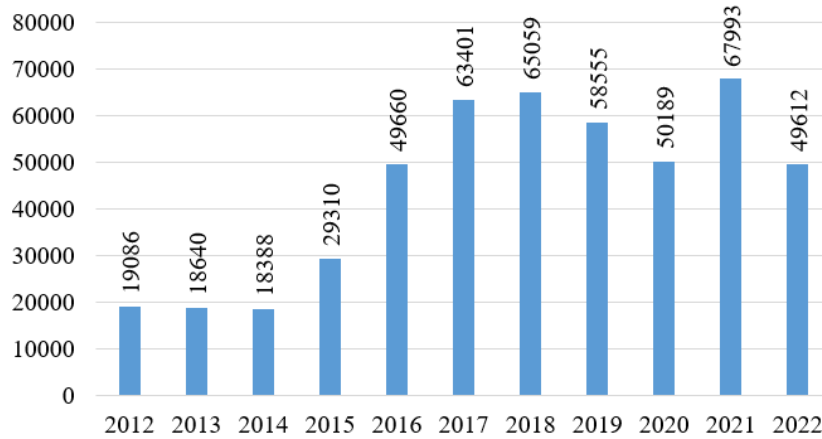

Рис. 1. Капітальні інвестиції у сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з ними послуг в Україні у 2012-2022 рр., млн грн

Джерело: складено за даними [5].

Ризик є невід'ємною частиною будь-якої підприємницької діяльності кожного інвестиційного проекту. Рівень ризику багаторазово зростає, якщо цей проект пов'язаний з інноваціями, реалізація яких дозволяє компанії зайняти міцнішу конкурентну позицію на ринку, створити умови для подальшого сталого розвитку. Інноваційний ризик – це результат впливу численних факторів, які формуються у внутрішньому та зовнішньому середовищі проекту та не дозволяють досягти запланованих результатів. Усвідомлюючи неминучість виникнення інноваційних ризиків, підприємець усвідомлено реалізує інноваційний проект, ставлячи собі завдання знизити рівень ризику.

Під інвестиційним ризиком розуміють ймовірність понесення втрат, спричинених проблемами фінансового забезпечення чи несприятливістю умов інвестування [1].

Інноваційний ризик — це особливий вид економічного ризику, що виникає на підприємствах, діяльність яких пов'язана з інноваціями, а значить передбачає невизначеність кінцевих результатів та певний рівень ризику [4].

Інвестиція з високим рівнем ризику може дійсно принести великі втрати, але, з іншого боку, може бути джерелом прибутку. Ризиковану інвестицію інвестор вибирає тоді, коли премія за ризик його задовольнить [6].

Невизначеність параметрів проекту зумовлена низкою факторів, які можуть впливати на результати і процеси його реалізації. Серед ключових факторів, що спричиняють невизначеність, можна виокремити такі [2]:

1. Зовнішні фактори:
 - ✓ Економічні зміни: коливання на ринку, інфляція, зміна валютних курсів, політична нестабільність можуть впливати на фінансову складову проекту.
 - ✓ Політичні та законодавчі зміни: зміни в законодавстві, податковій політиці або нормативній базі можуть створити невизначеність у правових та регуляторних аспектах проекту.
 - ✓ Соціальні та екологічні фактори: зміни у споживчих перевагах, демографічні зміни, екологічні обмеження можуть ускладнити прогнозування результатів проекту.
2. Технологічні фактори:
 - ✓ Невизначеність у використанні технологій: ризики, пов'язані з використанням нових або недостатньо протестованих технологій, що можуть вплинути на терміни, витрати та результати проекту.
 - ✓ Інновації та швидкі технологічні зміни: технології швидко розвиваються, і інновації можуть зробити обрані рішення або інструменти застарілими під час реалізації проекту.
3. Внутрішні фактори:
 - ✓ Обмеженість ресурсів: невизначеність щодо доступності або достатності ресурсів, таких як фінанси, людські ресурси, матеріали або інфраструктура.
 - ✓ Недостатність інформації: неповнота або неточність вихідних даних для прийняття рішень може вплинути на правильність прогнозів і планування.

- ✓ Організаційні фактори: невизначеність у внутрішній структурі компанії або команді, що реалізує проєкт, зокрема, недостатня кваліфікація працівників або нестача ефективної комунікації.
- 4. Ризики, пов'язані з управлінням та плануванням:
 - ✓ Непередбачені зміни в управлінні: зміна керівництва або підхід до управління проєктом може вплинути на реалізацію та досягнення цілей.
 - ✓ Помилки в плануванні: неточне планування етапів реалізації проєкту може спричинити перевищення бюджетів і термінів.

Невизначеність параметрів проєкту завжди потребує ефективного управління ризиками, включаючи оцінку ймовірних загроз і розробку плану дій для їх мінімізації.

Істотний вплив на інноваційні та інвестиційні проєкти підприємства можуть чинити так звані ризики мікросередовища, які пов'язані з безпосереднім оточенням підприємства і мають відносно короткостроковий або локальний характер. Основні ризики мікросередовища, що можуть впливати на інноваційні та інвестиційні проєкти, зазначені в табл.1.

При формуванні переліку ризиків слід враховувати попередній досвід підприємства, проблеми, з якими зіткнулися проєкти, що раніше реалізувалися. Завжди можна знайти щось спільне між новим проєктом та вже реалізованими: підхід до формування команди, взаємодія з постачальниками, посередниками та постачальниками, оцінка джерел фінансування, система обліку та документування та інше. У той же час слід наголошувати на особливостях інноваційного проєкту, передбачуваних складностях. Наприклад, під час реалізації проєктів, пов'язаних з аграрним бізнесом, природно-кліматичні ризики мають, як правило, вирішальне значення. Тому слід лише врахувати рівень їхнього впливу на реалізацію нового проєкту.

З іншого боку, при реалізації інноваційних проєктів можуть виникнути технологічні ризики, досвід роботи з якими підприємство практично не мало. Сучасні складні технології вимагають не тільки розуміння процесу ведення господарської діяльності, а й наявності відповідної інфраструктури, підготовки персоналу, формування нової системи взаємодії та комунікацій як усередині компанії, так і за її межами. Найчастіше саме неможливість забезпечити супровід інноваційних проєктів збільшує рівень ризику або змушує відмовитися від реалізації.

Таблиця 1

Ризики, що впливають на інноваційно-інвестиційні проєкти аграрних підприємств

Категорія ризику	Опис	Приклади впливу
Ризики природного середовища	Зміни клімату, природні катастрофи, посухи, повені, шкідники та хвороби рослин і тварин.	Посухи або повені можуть знищити врожаї, що призведе до зменшення прибутковості інвестиційних проєктів.
Ризики державного регулювання	Зміна політики уряду, податкові зміни, субсидії, ліцензування, екологічні вимоги.	Зміни в законодавстві щодо використання земель або субсидій можуть вплинути на дохідність проєктів.
Економічні ризики	Коливання валютних курсів, інфляція, зміни процентних ставок, економічна нестабільність.	Підвищення цін на насіння, добрива або техніку через інфляцію може зробити інновації занадто дорогими.
Фінансові ризики	Недостатність фінансування, ризики неплатоспроможності, зміна умов кредитування.	Брак коштів для закупівлі новітнього обладнання або технологій через труднощі з фінансуванням.
Ризики ринкової конкуренції	Високий рівень конкуренції на ринку, поява нових конкурентів, зниження попиту на продукцію.	Аграрні підприємства можуть втратити частку ринку через появу конкурентів з більш ефективними технологіями.
Кадрові ризики	Недостатня кваліфікація працівників, відтік фахівців, опір змінам в організації.	Недостатня підготовка працівників до роботи з новими технологіями може уповільнити реалізацію проєктів.

Джерело: складено автором

Для успішної реалізації інноваційно-інвестиційних проєктів аграрним підприємствам необхідно застосовувати комплексний підхід до управління ризиками:

- Диверсифікація джерел фінансування: Використання різних джерел фінансування, таких як кредити, гранти або залучення інвесторів, допоможе знизити залежність від окремих каналів фінансування.
- Моніторинг ринкових умов: Постійний аналіз ринкових трендів та споживчих потреб дозволить аграрним підприємствам адаптувати свої інноваційні проєкти відповідно до змін у зовнішньому середовищі.
- Співпраця з науковими установами та технологічними партнерами: Це дозволить мінімізувати технологічні ризики і забезпечити своєчасне впровадження найсучасніших рішень.

Управління ризиками має здійснюватися на всіх стадіях реалізації проєкту та розглядатися з погляду його основних складових: своєчасного закінчення реалізації проєкту, його відповідності до запланованої вартості та відповідності очікуваній якості. Причому чим раніше виявляються можливі ризики, тим дешевше вони обходяться підприємцю з фінансової точки зору, тим легше знайти шляхи їх мінімізації. Рання ідентифікація ризику дозволяє перебудувати проєкт, наскільки можна виключивши негативні чинники чи знизивши рівень їх негативного впливу. На пізніших стадіях реалізації проєкту, коли вже

вкладено значну частину фінансових коштів, і він вже практично реалізується, знизити рівень ризику значно складніше. Тому одне з найважливіших завдань реалізації інноваційних проєктів – розробка системи управління ризиками та її послідовна реалізація.

При реалізації інноваційних проєктів нові ризики неминуче виникнуть, тому необхідно виробити у команді правильне ставлення до ризиків. Їх обговорення має бути регулярним і відкритим, спрямоване не на пошук винного у виникненні непередбачуваної події, а на визначення заходів щодо своєчасного пошуку симптомів несприятливої події, що насувається, і пошуку адекватних заходів реагування.

З іншого боку, наявність персональної відповідальності за ризик необхідна, причому її необхідно закріпити документально. Кожен із спочатку виявлених ризиків повинен бути закріплений за учасниками проєкту за їх взаємною згодою, виходячи з можливості здійснювати його систематичний контроль та своєчасно вживати заходів у відповідь. Це може бути керівник компанії – замовника проєкту, відповідальний за пакет робіт проєкту, керуючий проєктом, підрядник. Доцільно покласти відповідальність за загальну координацію дій щодо формування заходів у відповідь на ризик на окремого співробітника, який володіє необхідними компетенціями. Формалізація процесу контролю ризику при здійсненні інноваційних проєктів ніколи не буде зайвою, вона дозволяє мінімізувати невизначеність та підвищити гарантію своєчасно з найменшими відхиленнями щодо фінансів та якості реалізувати проєкт.

Впровадження інвестиційно-інноваційних проєктів на аграрних підприємствах дає їм кілька важливих переваг над конкурентами, що дозволяє зміцнити ринкові позиції, підвищити ефективність виробництва та забезпечити довгострокову стійкість бізнесу. Серед таких переваг можна виділити:

1. Підвищення продуктивності та ефективності - інноваційні технології, такі як автоматизація, використання точного землеробства, сучасних засобів захисту рослин і новітніх агротехнічних рішень, дозволяють оптимізувати використання ресурсів (землі, води, енергії). Це призводить до зниження витрат на виробництво і підвищення врожайності. В результаті підприємства можуть виробляти більше продукції з меншими витратами, що дає їм конкурентну перевагу в умовах жорсткої конкуренції.

2. Поліпшення якості продукції - інноваційні підходи дозволяють покращити якість продукції, забезпечити більш екологічне виробництво та відповідати підвищеним вимогам споживачів. Це дає можливість аграрним підприємствам входити на нові ринки або зміцнювати позиції на існуючих, де споживачі цінують високу якість та безпеку продукції.

3. Диференціація на ринку - впровадження інноваційних продуктів або процесів дозволяє підприємству диференціюватися від конкурентів. Це може стосуватися як унікальних агротехнологій, так і нових видів продукції, наприклад, органічних чи спеціалізованих культур. Підприємства, що використовують інновації, можуть створити собі унікальну ринкову позицію, що робить їх менш вразливими до цінової конкуренції.

4. Доступ до нових ринків - інвестиції в інновації можуть відкрити можливості для виходу на нові ринки, зокрема міжнародні. Наприклад, сертифікація за стандартами органічного землеробства або впровадження технологій, які знижують викиди вуглекислого газу, дозволяють підприємствам працювати на ринках, де існують жорсткі екологічні або технічні вимоги.

5. Стійкість до змін ринкових умов - аграрні підприємства, які впроваджують інновації, стають більш гнучкими і стійкими до ринкових змін, таких як зміни кліматичних умов, коливання цін на продукцію або ресурси. Використання новітніх технологій дозволяє швидше адаптуватися до нових викликів та знижувати ризики, пов'язані з непередбачуваністю ринку.

6. Підвищення привабливості для інвесторів - аграрні підприємства, які активно впроваджують інновації, стають більш привабливими для зовнішніх інвесторів, оскільки демонструють перспективність розвитку, зниження ризиків та довгострокову стабільність. Це дозволяє залучати додаткові інвестиції для подальшого розвитку та масштабування бізнесу.

7. Підвищення екологічної стійкості - інноваційні рішення, такі як технології збереження води, захист ґрунту, альтернативна енергетика, дозволяють аграрним підприємствам працювати більш екологічно. Це важливо для задоволення вимог споживачів та урядів, які все більше уваги приділяють питанням екологічної стійкості.

8. Оптимізація бізнес-процесів та управління - інвестиції в інновації дозволяють вдосконалювати бізнес-процеси на рівні управління, завдяки автоматизації операцій, управлінню ланцюгом постачання та впровадженню цифрових платформ для управління даними. Це дає змогу підприємствам більш ефективно використовувати ресурси та приймати обґрунтовані рішення на основі реальних даних.

Таким чином, впровадження інноваційно-інвестиційних проєктів на аграрних підприємствах дозволяє не лише підвищити їх ефективність та конкурентоспроможність, але й забезпечити їх конкурентоспроможність та довгостроковий розвиток у складних ринкових умовах.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Впровадження інноваційних проєктів має стати пріоритетним напрямом розвитку сільського господарства у найближчій та середньостроковій перспективі, що дозволить збільшити продуктивність

праці, забезпечити економію матеріальних, фінансових та кадрових ресурсів, підвищити обсяги експорту та внутрішнього споживання. Пошук інноваційних ідей повинен мати постійний характер, новаторські інвестиційні проекти повинні розглядатися як можливість завоювання міцнішої ринкової позиції. Активність персоналу підприємства, прагнення працівників до отримання нових компетенцій та навичок має стати елементом внутрішньої політики підприємства. Зрештою вказані процеси сприятимуть зростанню конкурентоспроможності аграрного сектору та збільшення його інвестиційної привабливості.

Література

1. Барташевська Ю.М. Методичні підходи до оцінки інвестиційних ризиків підприємства. Приазовський економічний вісник. 2017. № 2 (02). С. 36—41
2. Гранатуров В. М., Литовченко І. В., Харічков С. К. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки: монографія. Одеса: Ін-т проблем ринку та екон. - екол. досліджень НАН України, 2003. 164 с.
3. Іщенко І. С. Ризики інвестиційних проєктів. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2018. No 5 (90). С. 91—98
4. Коломієць Н.О. Інвестиційні ризики та їх сутність .Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2016. № 1. С. 73—78.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Свеженцев О.О. Методичні підходи до кількісної оцінки інвестиційного ризику. Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". 2012. № 6. С. 89—94
7. Шпикуляк О.Г., Ігнатенко М.М., Швець А.А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. Економіка АПК. 2021. No 3. С. 97-111.
8. Clark, John Bates (1899), *The Distribution of Wealth* (New York: Macmillan).
9. Fisher, I., (1930), *The Theory of Interest*, Macmillan, New York.

References

1. Bartashevska Yu.M. Metodichni pidkhody do otsinky investytsiinykh ryzykiv pidpriemstva. Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk. 2017. № 2 (02). S. 36—41
2. Hranaturov V. M., Lytovchenko I. V., Kharichkov S. K. Analiz pidpriemnytskykh ryzykiv: problemy vyznachennia, klasyfikatsii ta kilyksni otsinky: monohrafiia. Odesa: In-t problem rynku ta ekon. - ekol. doslidzhen NAN Ukrainy, 2003. 164 s.
3. Ishchenko I. S. Ryzkyky investytsiinykh proektiv. Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. 2018. No 5 (90). S. 91—98
4. Kolomiets N.O. Investytsiini ryzkyky ta yikh sutnist .Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky. 2016. № 1. S. 73—78.
5. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Sviezhentsev O.O. Metodichni pidkhody do kilyksnoi otsinky investytsiinoho ryzkyku. Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyi politekhnichnyi instytut". 2012. № 6. S. 89—94
7. Shpykuliak O.H., Ihnatenko M.M., Shvets A.A. Kontseptualni otsinky realizatsii zasad inkluzyvnoho rozvytku silskykh terytorii za uchasti ahrokholdynovykh intehrovanykh formuvan. Ekonomika APK. 2021. No 3. S. 97-111.
8. Clark, John Bates (1899), *The Distribution of Wealth* (New York: Macmillan).
9. Fisher, I., (1930), *The Theory of Interest*, Macmillan, New York.